

WWW.UNILIB.BG

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 15.

У НОВОМ САДУ, 12. АПРИЛА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

ЗИМА.

(СВОЈОЈ СЕСТРИ).

Ох, како је хладно, тамно,
А северац бије љути,
Мртво грање тужно шуми,
Путеви су замрзнути.

Мртво срце, речи неме,
Само сузни поглед блуди —
О, како је теби, душо,
У леденој гробној студи?

Вечна студен савила се
Око тебе као гуја
А над мртвом главом твојом
Жута трава тужно буја.

Над гробом се облак вије,
Из њега се суза слива:
То је, душо, суза моја,
Тебе хоће да целива.

Црни облак мога јада
Над могилом твојом плива,
К'о да вечност тражи дугу
Над тим гробом да проснива.

Ленскиј.

ПЕСМА ЛАЗАНСКОГА.

Приповеда П. Жељски.

(Свршетак).

IX.

Марији је већ са свим било добро, кад су стигли кући па се раззурили. Траг индиспозицији видео се још само у бледилу на лицу и уснама. Иначе је изгледала ведра и прибрана.

По што су се уверили да дете мирно спава те собарицу пустили да оде да легне,

стали су, и против свог обичаја, претресати вечерашње друштво. Кад дође реч на Миковића и декламацију, Марија се чисто стресе као у лакој дрхтавици и са тајним неким страхом погледа у Ивана.

— Баш је могао што лепше и — паметније изабрати по што је та његова „Песма Лазанскога“! рече па једаред тако тихо, да је Иван једва чуо.

— Мани га! одговори он. Знаш ваљда, да је, кукавац, несрећан па не зна ни сам, како да излије своју ерибу на сав свет.

Марија на то не рече ни речи, само спусти очи са Ивана а он настави:

— До душе то, што је он издекламовао, нема праве свезе и смисла за паметна човека, али он у својој огорчености пази у томе неке сатисфакције, шта ли. А ваљда си и ти оназила како мрзи свет, како према свему осећа апатију.

— Опaziла сам то и пре а данашња декламација још је већма на видик изпела ту мржњу.

Изгледало је, као да су тим завршили с том темом. Марија се мирно почела да свлачи а Иван се пружиио на диван и узео повине па их стао превртати. Но Марија ће на једаред, у сред свлачења, усиљено флегматично:

— А је ли, молим те, чија је управо то песма? Је ли збиља онога лудог Пољака или је Миковићева?

Иван не скине очију с повина.

— Ја бар мислим, да је Миковићева! рече немарно.

— Ала бих волела, да је како год могу добавити! зачује се Марија после мале почивке, по што је већ легла била у постељу.

— Не знам, шта ће ти! одмане Иван, дигне се са дивана па се и сам стаде свлачити да легне.

— Да је подерем! прошапута Марија.

— Иди, молим те, баи си смешна! насмеје се Иван. Та то је, море, у његовој глави, то не подера нико! Боље се окани тих мисли па гледај да заспиш, и онако спи са свим као што треба.

Марија на то не одговори ништа, него завали главу у душеке и кад је Иван легао и свећу угасио, изгледало је по правилном јој дисању, да је већ тврдо заспала. И Ивана је сан за час свладао.

Први сан није могао мирно доспавати јер га из пехуха трже нека луна из друге собе. Кад је отворио очи и с постеље нагло скочио, опазии у другој соби светлост, али у исти мах и то, да Марије нема у њеној постели. Он да пође у другу собу, да види, где је то она и шта ради,

паједаред се онде светлост угаси те он и против своје воље остаде као прикован пред својом постељом и стаде слуктити. Обузела га страшна нека слутња, којој ни сам не знађаше разлога. Није тако постојао ни час два, а то кроз мрак јасно види, како се из друге собе приближује бео лик, тихо и лагано као сенка. Лепо познаде стаситу прилику Маријину, али не могаше ни да се макне с места ни да је викне по имену. Као по нагону стаде мотрити, да ли ће на ново лећи у постељу. Она лагано дође до детиње постеље, ухвати се о њу, постоји тако за час па онда нагло зајеца, падне на колена и сакрије лице у јорганчић детињи. Њему се на једаред врати снага. За тињи час упали свећу, у два три корака се створи крај детиње постеље, дигне изнемоглу жену на руке па је положи на њену постељу. Она у том отвори очи у пола а поглед јој је био мутан и клоуо.

— Марија, ако Бога знаш, теби је зло! Реци шта је. Хоћеш ли, да пробудим Илку, да иде по доктора? говорио је Иван нагло па ипак испрекидано а није скидао ока с њена лица.

— Не треба, Иване! промуца она.

Настаде тишина. Но не потраја ни два тренутка а она са свим отвори очи, узверено стане гледати у свога мужа и тавним, промуклим гласом узрази:

— Иване! Иване!

Од тога гласа Иван задрхта. Заталаса се у души његовој опет онај стари осећај најискреније љубави и нежности према једином створу, у којем се некада уредредише сви бујни младићски снови његови.

— Шта је, душо моја? Говори, чедо, молим те! стаде наваљивати. Ето си ужасно бледа! Шта се то морало десити? Зар не ћеш рећи мени, твом Ивану?

Кашии њених очију нагло се спустише.

— Поможи ми! Поможи ми! Та ја љубим само тебе! шаптале су јој бледе усне.

— Знам ја то. Верујем ти. Па и ти ваљда мени верујеш, да ми нико на свету није милији од тебе. Погледај ме, Марија! Нека ме Бог убије, ако не кажем истину!

Тужан осмех заигра око њених уста.

Они се на ново отклонише и узверели онај поглед од мало час паде опет на њега.

— Марија! Добра моја Марија! настави он, не чекајући, да она што рекне. Ма шта се морало десити, што тајини од мене. Нешто си за цело урадила, што те тишти, а одлахнуло би ти, да се мени исповедиш.

— Не, не, Иване, нисам згрешила! прекиде га она, чисто вичући, диже се у пола по одмах и клоне, спутивши уморно главу на његове груди. — Вере своје нисам прекршила! шапташе даље. Кунем ти се успоменом онога анђела, који ми ено у сусрет пружа ручице.

— Ти ниси при себи, Марија! дрекне он. Шта то говориш?

— Е да ти кажем! зајечи њен глас. Ја сам се отровала. Опрости!

Последњу реч није он више чуо. Очајничком је снагом скинуо њене руке са свога врата, одгурнуо њу од себе, не пазећи, како ће пасти, одлетео је до ужета, којим се вукло за звоно, и повукао га тако жестоко, да се откинуло и у руци му остало, па је онда откључао врата и изјурно кроз ходник на двориште, вичући из свега грла млађе. Но није сачекао њихова одзива. Нагло, као што је био излетео, улетео је опет унутра и за час се нашао опет крај Маријине постеље. Затеклао ју је непомичну, полуотворених очију.

— Говори, шта си радила, несретнице! викао је у очајању, ухвативши је за оба рамена па је тако тресући.

Поглед му је био упрт у њене усне, са којих је чекао одговор. Те се усне полако мицале а он је са њих једино могао да ишчита речи: Опрости ми! И сва му дође преобразена, озарена небеским неким сјајем, дође му као патница, којој вечни Бог незаслужене патње надокнађава рајским миром и блаженством. Па му дође мила, пенакпадиво мила. Учипи му се, да је његов живот неразделно везан за тај чаровни загонетни створ. И диже јој главу са душека, стаде јој љубити образе и чело а уз то једнако викаше: Чуј ме, Марија, чуј ме! Опрости и ти мени!

Лагано за тим спусти опет њену главу, јер осети да му је тешка. Па му се онда уста пађоше на њеној руци, која беше ледена. Са те се руке преселише на другу а и ту затекоше мртвачку хладноћу. Језа га пређе од главе до пете. Разрогачио очи, ухватио се обема рукама за главу па тако стоји и гледа, како се гаси живот, њему толико драг, живот, који би он сад тако радо негушио својим. И дочека и последњи угасли поглед из дивних оних некад очију, дочека га и не пресвиште од бола.

— Марија, кукавна Марија! сплазило је једно за другим са усана му.

ИСТРГНУТИ ЛИСТОВИ

из једног записника.

Кад сам дошао у З., пао ми је у очи првог дана.

Пред вече је врвило света по градском шеталишту. И то све елегантна света. Женскиње у укуним и одабраним тоалетима, а мушки истина пису сви од реда били балски обучени, али се ипак видело да се, пре но што су пошли у шеталиште, погледали у огледало.

Музика је свирала и све ми изгледаше расположено и задовољно, као што обично бива на променадама.

На један пут стадох зачуђен. Између

редова овог елегантног света шетао се један старац чудновате спољашности. Што је био ружан, — то ме не би толико изненадило. Али његово одело беше и сувише..... непроменадско. На глави је имао натучен отрцан летњи шепир, кога ни телалин не би изнео у свој „излог“. Халине похабане, а уз то избледеле и изливале, да је тешко било погодити каква им је била првобитна боја. Око врата носио је увијен неки шалић, који је више наличио на крпу. Идући повио се као гудало и да није руке држао остраг, скоро би

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

човек дошао у искушење, да му пружи новчић као милостињу. Једино што није стојало у складу са његовом бедом спољашношћу, била је правилно подесена и лепо шченљана проседа брада, а на ногама елегантне нове ципеле, које се цаклиле.

Ишао је сам са погнутом главом као да је бројао кораке. И ако се није никоме јављао, нити се ко њему јављао, — ипак сам опазио, да га сви познају и да им ни у колико није на досади или сметњи.

Пред вече свратим у једну од првих З-ских кафана. Како сам тек био дошао е пута, мислио сам, да ћу се ту можда намерити на ког позваника, који би ме обавестио о месним околностима у З., јер сам био наумно да ту останем за неко време.

Седнем за један празан сто, — кад ето ти оног чудноватог старца са шеталишта и седне за други сто од мене.

Сад сам га могао пажљиво посматрати.

Пре, по што је сео, скинуо је шешир и момак притрчи те му га прихвати и обеси о чивилук. Ово ме тек задивило. Погледам пажљивије, — на старчевој глави слаби праменови проседе косе, која је била пажљиво шченљана па чак и парфимирана! За тим је скинуо с врата шалић и сад тек могадох да видим на њему као снег белу батистену кошуљу са свиленом, под око вратником управо кицошки увезаном марамом. Руке су му истина биле што по реч сама кост и кожа, али та кожа била је бела и нежна као у какве старе одличне госпође. По што је сео, извадио је из џепа дувањару од лима, која је била сва излупана, али кад је отворио, видео сам да је у њој најскупљи миришљави дуван. По што је полако савио цигарету, метне је у обичну вишњеву, на крају са свим нагорелу „мундитиклу“, па је онда остави на крају стола. Међу тим је момак донео белу каву са пецивом, и мој загонетни сусед, по што је попио каву, узне два комада пецива, које поче да грицка. Онда момак однесе послужавник са празном шољом и врати се са гомилом новина, које наслаже на столицу покрај старца. Овај је међу тим свршио са пецивом, па извадивши из џепа свилену мараму обриса пажљиво бркове и браду, и онда баш граци-

јозно узне цигарету, коју му момак са највећом понизношћу припали и поклонивши се одступи. Сад се мој загонетни сусед извали у столицу, пуштајући густе колуте дима и гледајући неко време кроз прозор на свет, што је туда пролазило, па тек у неко доба извади наочаре, брижљиво их избрише, метне их на очи и машивши се за новине поче редом да чита.

Старац ме интересоваше све више и више, тако, да сам пазио и како новине чита. Политичке листове прегледао би брзо, и само код подлистака и трговинских извештаја задржавао би се подуже. Али у толико је брижљивије разгледао књижевне и хумористичке листове.

У том дође један мој познаник, па, по што се поздрависмо, пређем за други сто и ја га одмах запитам, показујући на старца:

„Ама, вере ти, ко је тај човек?“

Мој познаник се намршти:

„Да ти не да Бог да се с њим упознаш. Један бездушник и дерикожа.... просто ужас!“

„Па да, сиромас човек!“ — рекох тек да нешто кажем, ма да сам већ био на чисто да није сиромас.

„Врага сиромас!“ викну познаник. „Има ти тај, брајко, пара, да те свег засне дукатима“.

„Он да има пара!? Такав...“

„Е, не гледај ти на његову спољашност. Био је то некад кицош, да му није било равна...“

„Ваљда онако — беспослен син богатша оца!“

„А не. Стекао је сам, дуго је време у С. трговао раном. Па кад се нагумао пара, оставио је радњу и од две године па овамо живи овде.... Лихвари са сто на сто. Мрзи цео свет — а њега опет нико не воли... Увек је тако сам — као вештац.... Да га хоће ђаво што пре да однесе.... Ако желиш себи добра — чувај га се као чуда!“ заврши мој познаник и намерно окрену разговор на други предмет.

Видим да се човеку не ће да о њему више говори, те се и ја оканих заштиткивања.

И ако сам остао у З., ипак ми се за дуго није дала прилика да што из ближе сазнам о загонетном старцу, кога сам иначе сваки дан у одређени сат виђао на шеталишту, у одређени сат у кафани код истог стола, код кога је увек седео са истом церемонијом и вазда — сам!

Међу тим сам у брзо направио нових познанства и нарочито ми је било пријатно познанство дра. У., који је био чувен као интелегентан човек, честит Србин и ваљал адвокат. Др. У. био је у сваком погледу за поштовање. Савестан, вредан, поштен и искрен. Не би се тај ни коме и ни за шта понизио. Био је достојанствен, али не надувен; презирао је бескарактерне људе, а сам је чинио добра, где год је могао и колико је могао.

Једног дана видим дра У. у шетњи са загонетним старцем, за кога ми оно мој познаник рече да је лихвар. То ме није толико зачудило. Лихвариц обично имају ваздан парница а др. У. је чувен адвокат. Али ме је не само зачудило, но управо непријатно дирнуло понашање дра У. према озлоглашеном лихвару. Др. У. је према старцу био не само у обичном смислу љубазан, но све његово понашање давало је израза особитом поштовању. Је ли могуће,

да би се др. У. за љубав адвокатоког хонорара могао толико понизити према човеку, на кога остали свет гледа с очитим презирањем?

Једва сам чекао да га ухватим на само, и чим се старац с њим опростио, — ја одмах приступим доктору и правце га замолим, да ми објасни загонетно своје понашање.

Др. У. у први мах стукну, намршти се и за дуго је ћутао. Бојећи се да га нисам увредио, ја се извишим и замолим да сматра као и да га нисам запитао.

„Ја вас са свим разумем, пријатељу!“ рече ми доктор озбиљним гласом. „Ви сте овде још непознат, па сте за цело чули само неповољно о том старцу. Али ја вас уверавам, да господар Зака има племениције срце и чистију душу — по сви ти фарисеји, који се, бајаги, од њега ужасавaju.“

Ја више не могу да вам кажем, јер ме часна реч везује, али окушајте да се с њим упознате, па ћете се и сами уверити, да је под грубом кором здраво језгро. Ако желите — да вас упознам!“

„Кад ви велите, нека буде,“ одговорих, стишнувши доктору руку.

(Наставиће се).

Манојло Ђорђевић Призренац.

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПЕРЕРАДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО Миливој Максимовић.

ПРВИ ДЕО.

XV.

ад је једнога вечера Вјера у спичном душевном расположењу изишла из собе, Татјана Марковна и Рајски погледаше једно другом у очи питајући и укочено.

— Шта је то с Вјером? ушта навонкон Татјана, — мени се чини, да је оздравила.

— А мени се чини, бабушка, да је сад још озбиљније болесна него пре...

— Куд си се ти део, Борисе; зар не видиш, како је весела; сад је са свим друкчија: живахна, разговорна, умиљата...

— А зар је она пре иста така била? Ја се

бојим, да то није веселост, него нека нервна раздраженост.

— Право велити, она пре није била така; а шта ти мислиш, ода шта је така?

— Она је у екстази, зар не видите?

— У екстази! понови са ужасом Татјана Марковна. — За што ми то сад под ноћ говорити? Не ћу сад моћи целу ноћ окаклонити.

Она се непрестано трудила, да пронађе средство и начин, којим би проникла тајну своје љубимнице, па да јој буде у помоћи, или да је и спасе, ако устреба, али је слабо у том успела.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

На посетку јој сину у памети срећна мисао, да покуша ерећу страпутицом, или као што говораше Рајском, „алегоријом“ т. ј. примером. Сетила се да је имала некад један „правоучителни“ роман, који је још у својој младости читала, па често при читању и проплакала. Тема романа је била описивање опасних последица страсти, коју деца од родитеља таје. Момак и девојка се волели, али како их њихови родитељи раставише, могаху се само из далека, с балкона виђати, па тога ради почеше се дописивати. То се дозна; девојка изгуби свој добар глас и мораде ступити у калуђерице, љубавника пошаље отац у Америку.

Татјана Марковна потражи у једином сандуку, који беше набијен старим оделом, и нађе на дну књигу, коју извади и метне на свој шиваћи сто. За ручком рече Вјери и Марти, да жели да јој од сад свако вече на изменце читају. Вјера равнодушно пристаде на предлог бабушкин а Марта, посматрајући радознано књигу, коју је Татјана метнула на сто, запита, да ли се роман свршава са свадбом.

— Видећеш, кад доћеш до краја, одговори јој Татјана.

При вечери су већ провели у читању тог романа, који беше пуни морала и поуке, али неспособан до крајности. Кадгод се говорило о љубави, Татјана је крадом погледала Вјеру, да види утисак, који чини на њу приповетка, међу тим је Вјера час зевала, час се бранила од неспособне муве и гледала за њом, куд ће одлетети, па опет од свег срца зевала.

Свака ствар има почетак и крај, па и роман се мало по мало приближио крају; остало беше само још неколико глава, да се прочита. Кад се читао свршетак, остаде и Рајски да слуша читање. Ту је био и Викентијев, који ни тренутка није могао, да мирује, него је непрестано опомињао Марту, да је сад на њега ред, да чита, а кад су му дали да чита, онда је додавао тексту романа, штогод му је само у памет долазило, или је подражавао гласове појединих личности у роману. Кад је говорила потиштена јунакиња, он је читао танким и тужним гласићем, речи јунакове је читао својим обичним гласом, окрећући се према Марти, која је непрестано црвенела и гледала га са намргођеним лицем. Кад би читао говор немилостивог оца, представљао је Викентијев Нила Андрејића и то тако добро, да су му на посетку морали оду-

зети књигу и строго му наложити, да буде миран. После тога је седећи иза леђа Татјане Марковне пратио читање мимиком, коју је само Марта могла видети. Марта га издаде и крадом показа Татјани Марковној шта ради. Татјана га отпрати у врт, да се шета до ручка, а читање би настављено. Вјера се само с времена на време емешила, или би се замешила, или по гдекад и намрштила. „Читање је учинило на њу утисак, тим боље! размишљаше Татјана, — моја идеја није била са свим рђава.“ Међу тим Марти беху ударице сузе на очи; њу је страшно огорчило, кад је видела, да се роман приближује крају, а још нема изгледа, да ће се срећно и са сватовима свршити. Прогањање љубавника беше достигло свој врхунац! Родитељски укори и опомене грмљаху у предугачким и до немогућности досадним сентенцијама изнад глава љубавничких.

— Пази, како Вјера слуша! пришапну Татјана Рајском на уво, — чини ми се, да сам је управо у живац погодила! Гледај само како се мргоди!

Последња реч у роману би прочитана, књига заклопљена, а међу слушаоцима настаде дубоко ћутање.

— Да чудних бљувотина! повика Рајски, после кратког ћутања.

Марта је брисала сузе.

— А шта ти велиш, Вјера? запита Татјана Марковна.

Она не одговори ништа.

— То је нека гадна књига, мајчице! рече Марта. — Јадни љубавници, колико су морали да трпе!

— А да шта би ти хтела? Видиш, да не претрпе оно, што су морали претрпети, — говорила је Татјана гледајући крадом на Вјеру, — требала је Кунигунда питати за савет оне, који познају живот и знају, шта значи страст.

Рајски је пронично одобравао климајући главом.

— Шта велиш ти на то, Вјера? ушта поново Татјана.

Вјера се беше уцутила на поље, али се на прагу заустави.

— За што сте ме целу недељу дана мучили, терајући ме да слушам тако глупу књигу, бабушка? зашта она, стојећи у вратима.

— Како то? Та ја сам хтела баш на против, да ти учиним радост.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Није истина! Ви сте хтели да ме због печег казните.

И поклекнув једним коленом на клупицу испод бабушкиних ногу рече:

— Лаку ноћ, мајчице!

Татјана Марковна се сагне, да је пољуби, и пришапне јој на уво:

— Нисам те хтела казнити, него да те сачувам и опоменем, да не би кадгод дошла у некушење. Кажи ми, дете моје, ако знаш, како би те могла сачувати, сакрити и заштитити?... Речи само својој бабушки и умири је!..

Вјера хтеде, да одговори, али застаде и погледа на страну.

— Прекретите ме! рече за тим; и кад је бабушка прекретила, пољуби је у руку и изиде.

— Красна књига! Па шта, како је утицала прекрасна Кушгунда на Вјеру? зашта Рајски подемешљиво Татјану Марковну.

Татјана тужно уздахну. Њој није било до шале. Она узе књигу и зановеди, да се однесе у собу, где су слуге.

— Дакле сад, бабушка, — настави Рајски, — Вјеру сте већ извели на прави пут. А сад ако и Јегор и Марина прочитају ту „алгоритију“, — онда се од самог морала не ће моћи живети у кући!

Викентијев дође по Марту, да иде с њим у врт. Рајски се врати у своју собу, а Берешкова остаде седећи и дубоко замисљена. Није више ни мислила на књигу; видела је, да тај штампани морал ништа не помаже, па се чисто стидела у себи, што је изабрала тако глуно средство. У мислима је прелазила успомене из прошлих дана, и на лицу јој се изражаваше нежност, бојажљивост и туга.

Једва у неке се Татјана трже из своје замисљености и рекавши да не ће вечерати упути се у своју собу. Баци поглед на икону, и у место да, као обично, клекне пред њом и моли се, застаде само и прекрети се. Душевни немир јој не даде, да се помоли Богу. Она седе на кревет и опет се замисли.

— Како да је сачувам од опасности? рече у себи, сећајући се последњих речи, које је с Вјером изменила. „Прекретите ме!“ Како да дознам, шта јој лежи на срцу? Старије је јутро од вечери, рече на послетку, — а сад, да се спаса!

Али њој не беше суђено, да заспи те ноћи. Таман хтеде лећи, кад неко покуца на вратима.

— Ко је то? запита уплашена.

— Ја сам, мајчице! Отворите! зачу се Мартин глас.

Татјана отвори врата.

— Шта си хтела, дете моје? Дошла си ваљда да ми рекнеш лаку ноћ — бог нека те благослови и штити!

— Али погледавши мало боље Марту, чисто се скамени од страха.

— Шта је с тобом, Марта! Шта се догодило? Пребледила си као крпа и сва дршћеш! Да ниси болесна? Од чега си се тако уплашила?

— Није, није ништа, мајчице, баш ништа... Дошла сам само... Имам нешто да вам кажем... говораше она, прижимајући се уз Татјану од страха.

— Седи, седи само у наслоњачу.

— Не ћу, мајчице, лезите ви у постељу — а ја ћу сеesti до вас, па ћу вам све испричати. Угасите свећу.

— Шта се за име света догодило? Ти ме страшно плашиш!

— Ништа, мајчице — дед' те само да што пре легнемо, па ћу вам све на уво исприповедати.

Татјана се пожури, да учини својој унуци по вољи, и Марта јој исприча све, што се догодило после читања.

Викентијев је беше позвао у шуму да слушају славуја.

— Док сте ви тамо у салону читали, ја сам га слушао. Ах, па како дивно пева! рече јој Викентијев. Само да сте га чули! Хајдете сада са мном!

— Већ се смркло, Никола Андрејићу, рече му она.

— Зар се ви бојите?

— Сама бих се бојала, али кад сам с вама, не.

— Па хајдете онда! Ух, ал' што пева! Чујете ли га само — и одавде се чује.

Она пође неколико корака, устезући се, у алеј. Он је ухвати под руку. Она иђаше поред њега лагано и чисто нехотице.

— Јух, како је мрак! Не ћу даље да идем! Немојте ме вући за руку! рече за тим љутито, али је ипак ишла напред, по чисто нерадо, као да ју је ко силом терао, и ако је Викентијев није више држао за руку.

— Ходите још ближе, овамо! викну јој тихо. Она пође још два корака, па застаде.

— Ближе, још ближе! Не бојте се ништа.

— Мрак је, бојим се... рече она.

— Та идите, махните се; од чега се бојите?

Нема ту никога. Пазите ту је шанца, ухватите се за мене... Ето тако...

— Махните ме, ја ћу већ и сама... рече уплашена, али још није ни довршила, а Викентијев је обухватио око струка и пренео преко шанца.

За тим уђоше у шумицу.

— Ја не ћу даље ни корака.

Па ипак се и сама журила напред, плашећи се пуцања суварака испод ногу.

— Овде ћемо остати — прошапта он. Само тихо! Чујете ли га?

Марту беше опчарала дивна песма славујева и тиха летња ноћ.

Сумрак, тихо шуптање лишћа и извијање славујево испунише је млином и они дрхтаху од узбуђења. Стојала је непомично и ћутала, само по кадгод би у страху потражила руку

(Наставиће се).

Викентијева. А кад је он њу хтео да ухвати за руку, онда ју је трзала натраг.

— Да дивне ноћи, Марта Васиљевна, — рече Викентијев.

Она му учини руком знак, да ћути.

— Марта Васиљевна, шапутао је опет са свим тихо, — ја осећам у срцу тако нешто пријатно... слатко, као никад до сад. А Ви? да ли и ви штогод осећате?

Она задрхта.

— Шта вам је?

— Хајдете натраг; мајчица ће се љутити, што смо тако дуго остали.

— Ах, немојте још ићи, чекајте још мало, преклињем вас!..

Она остаде. Славуј је непрестано певао.

— О чему пева славуј? запита Викентијев.

— Не знам.

— Он хоће нешто да каже... не пева он у ветар... А наћи ће се ваљда и ко ће га слушати.

— Ми га слушамо! шанцу Марта.

О ЛУКСУЗУ.

ПОУКА ИЗ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ.

(Наставак).

VIII.

Скоро код свију лукеуских ствари које је народ у новије доба почео да троши у већој мери, понавља се та појава, да земаљски закони стају на пут њихову трошењу.

Тако се ракија испрва употребљавала скоро искључиво само као лек, а на измаку XV. века она се опште трошила. Око г. 1500. сталe су владе трошењу ракије правити сметње. Тако би године 1530. наређено у Хесену, да се ракија може продавати само у апотекама. Од тридесетогодишњег рата ушла је ракија већ у општу употребу, а правила се испрва од комине, а позније већ и од раки, кртоле и других још јефтинијих материја. Са дуваном су се Европљани упознали г. 1496. на острву Сап-Домингу па се је он у Европи почео садити у другој половини XVI. века. И дуван се из почетка употребљавао

понајвише само као лек. Али су на скоро против њега почеле да се издају строге наредбе. Тако је енглески краљ Јаков I. ударио на њ велики лукеуски порез, правдајући то тим што *нижи редови, угледајући се на више, дуваном нарушавају здравље, куже ваздух и земљу.* Турски султан је наредио год. 1610., да се сваком који се усуди пушити, кроз нос провуче лула, а *Михило Романов* је год. 1634. забранио пушење под претњом смртне казне јер се отуд може да изроди пожар. Доцније је ублажена смртна казна и преступник је био осуђен само на губитак носа. Још год. 1690. бацао је папа Иноцене XII. анатему на сваког који би у цркви бурмут шмркао.

Исто тако беше некад забрањена и *кафа*. Прва кафана је отворена у Енглеској год. 1652. а у Француској год. 1671. Енглески краљ *Карло II.* хтеде да укине кафане год. 1676. што се у

њима скупљају незадовољеници. Султан *Мурат* IV. забранио је кафу год. 1633. под претњом смртне казне. У Базелу се кафа као лек могла продавати само у апотекама. Праве побуде тим забранама леже дабогме од чести и у начелима већ поменуте меркантилне системе која се противила извозу злата и сребра у стране земље.

Али будући да лукеуз није случајна појава, већ има своје природне законе постанка и развитака, то су узалудне све забране којима државне власти хоће да га спрече. Много је теже надгледати шта ко троши, него ли шта производи.

овлашћени. На да би се закони против лукеуза могли тим лакше одржавати, чиниле су власти чешће истраге, не штедећи ни светиње домаћег отишца, и награђивале су потказиваче.

Кадшто су закони против лукеуза, да би се тим пре извршивали, имали и својих необичних додатака. Тако је наредио стари јелински законодавац *Залеук* да ни једна слободна жена не може имати више од једне робље пратилце, осим ако је — цијана. По себи се разуме, да се ни једна, па ни најотменија и најбогатија женска, излазећи из куће, није смела дати пра-

МАРКО ЦАР.

А општа је човечја слабост да се јагми баш за забрањеним стварима. Где се забрана лукеуза оснива на сталешкој разлици, ту ће људи нижих класа, то из пожуде и јагме за уживањем, то из сујете, прекорачавати ту забрану. Тако су за доба наполеонове континенталне системе многи Французи носили укријумчарену енглеску робу, само да покажу како могу за њу много да плате. По старијим француским законима беше трговцима строго забрањено, у своје излоге износити такву робу коју није смела употребљавати велика маса народа, и могли су је продавати само онима који су законом на то били изабрани.

тити од више робља да не би дошла у опреку са поменутим чудноватим законом и довала рђава гласа. Тако је исто било забрањено слободним женама носити наките од злата и хаљине са широким порубом, осим ако оне живе развратним и бешчасним животом. Енглески краљ *Едвард III* забрањивао је носити злато, сребро и свилу свима испод — сто година! Те и тима сличне забране сведоче јасно, како је немоћна државна власт спрам друштвених и народнопривредних прилика, када против лукеуза мора да војује и тако чудноватим и необичним средствима.

Државне власти да се не дају да се од њих

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

када их у потаји већином и сами они желе који терају лукеуз. Као некад, тако и сада још лукеуз је у јеку особито при *смар пивању мртваца*, и како је тај лукеуз врло штодљив, то су се и забране против њега још најдуже одржале. Многи и многи би радо хтели мање трошити при погребу, али не смеју сами тим да отпочну, бојећи се да ће их за то *јавно мишљење*, тај највећи тиран у друштвеноме животу, строго осудити и немилосрдно жигосати. Па кад данашње наше просвећено и унапређено доба, коме је слобода животна стихија, не допушта више никакве забране, па ни против лукеуза, то би требало садашње наше друштво из сопствене побуде да војује против скуних, прескуних погребца, који се и не слажу са том преозбиљном и претужном свечаношћу, а могу осетно да оштете, па и материјално упропасте оне који чине те велике трошкове. Није ли несмислено, бацати у раку скупу свилу и другу материју, где би се новац што се за то издаје могао употребити на прече, разумније и богу угодније цели, као на потпомагање сиротиње, бедника и невољника овога света, које сретамо на сваком кораку! Колико стају при отменим погребима само *везици*, против којих у нас ваља тим пре војевати, што се њима увађа и туђ обичај! Да нема других разлога који говоре против хришћанског начина сахрањивања мртваца — а има их много и врло темељитих и замашних — већ само то што оно стаје тако скупо, треба да подетакне данашње друштво да што живље поради, како да се досадашње сахрањивање замени простијим, практичнијим и много јефтинијим *сиаливањем мртваца*. То се већ поодавно отпочело у неким од већих европских места, само је штета што та лепа идеја тако споро напредује, а тому је узрок што је тешко ратовати против вековних обичаја, навика и предрасуда, особито када оне у самој цркви налазе моћне заштите.

Како забране против лукеуза не имадше трајна успеха, то су се оне у току времена претвориле скоро свуда у *лукеуске порезе*. На ту мисао су дошли већ стари, налазећи у њима издашан извор државних прихода. Тако је диктатор *Сула* забране против лукеуза у гозбама претворио у потрошарину на ђаконије (деликатесе). Тако се у новије доба и порез на стан, на држање чељади, финих коња и паса, скупоцених кочија и т. д., даље претежни део акциза (ствари које не спадају у ред преких потреба али се троше

много као на пр. алкохолска пића, шећер, дуван) и увозне царине развио из лукеуских закона.¹

Амо се рачуна и порез на карте, билијар, лов. У Турској је испрва била врло строга забрана против пушења, али се она после претворила у порез на дуван што држави доноси обилат приход.

Данас су се одржали само још неки незнатни остаци од старих полицајских мера против лукеуза. Тако се за нове гостионице, за држање јавних забава и светковина још у многим земљама мора тражити допуштење (лиценција) од стране власти. Често је и одређено време када гостионице ноћу морају бити затворене. Хазардне игре или су са свим забрањене, или бар ограничене на извесна места (на име купатила) и времена. Амо се рачуна и одузимање имања раскошнику да овај не може сам њиме управљати, што наређује суд на образложен предлог његове породице.

Лукеуским законима су данас противни скоро сви економски писци, јер је јасно и очевидно да ти закони немају праве цели, а скучују и ограничавају личну слободу која је најпоузданије јемство проевете и напретка и на душевном и материјалном пољу човечјег рада. Право има велики енглески национални економиста *Адам Смит* што осуђује владе, које тобоже бдију над материјалним благостањем и бољитком својих држављана те ограничавају њихове издатке лукеуским законима, а овамо су саме највећи раскошници; јер ако оне саме не упропасте своје земље претераним трошењем, грађани их зацело неће упропастити².

Не слаже се са тим схватањем лукеуза, на име што се тиче одношаја државне власти према њему, гласовити француски писац *Монтескије*. Овај доказује да је лукеуз потребан у монар-

¹ Тако је у Енглеској порез на држање мушких послужитеља донео 1870. год. 140,000 фуната штерлинга, (више од милиуна и по фор.) Све до 1870. год. плаћале су се у Енглеској и таксе за пудероване слуге. Порез на држање финих коња и кочија донео је те исте године у Енглеској 560,000, а на држање паса 336,000 фуната штерлинга.

² It is the highest impertinence and presumption in kings and ministers, to pretend to watch over the economy of private people and to restrain their expense, either by sumptuary laws or by prohibiting the importation of foreign luxuries. They are themselves always and without any exception the greatest spendthrifts in the society. If their own extravagance does not ruin the state that of their subjects never will. — Wealth of nations, II. 3.

хијама, да би се одржавала разлика међу појединим сталекима, у републикама, на против, да је он један од главних узрока њихова опадања те да га то аграрним законима, то забранама

против претераног трошења ваља што већма спречавати.²

² Moins il y a de luxe dans une republique, plus elle est parfaite. Montesquieu, Esprit des lois VII, ch. II.

(Свршиће се).

Др. Ђорђе Дера.

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу Милану Савићу.

(Наставак).

10. септембра. — Поноћи.

Браћам се овог часа из позоришта „Quirino“, гдје сам слушао *Севиљског Берберина*. Након гедјељу дана откако сам овдје дошао, ово је прва позоришна представа, којој сам присуствовао. Требало је управ да се вријеме поквари, па да ми позориште на ум пане. Мени, богу хвала, овдје није дуго вријеме; а позориште је у првом реду за блазиране људе створено. Прије него ћу из Задра кренути, слушао сам неколико вечери ту исту оперу, па опет се нијесам покајао, што сам на представу дошао: пјевачи нијесу бо'зна какови прваци; шта више, *Фигаро* прилично рамље, *Алмасива* је некуд промукао, а *Дон Бартоло* је бољи комичар, него ли пјевач. Не мари! свему томе доскаче громки глас *Дон-Базилијев* и вилински цвркул убаве *Розине*, коју сињорина Белићони приказује и збором и твором, и грлом и кретом, у бога дивно. За ме су ова три саћа, што сам их у позоришту провео, проишла као три часа; те, ако си, брале, чарној Росинијевој партитури ијоле вјешт, ти ћеш моје вечерашње уживање лако схватити и себи протумачити.

Ове се године навршило равно седамдесет и пет година, како је *Берберин* први пут у Риму приказиван; од то се је доба читава револуција у римској умјетности збила, потоњи су компонисти са свим вијем правцем ударили, па опет је краси Росинијев умотвор данас једнако свјеж и привлачан, као да је јуче састављен.

„Музика је пролазна вјештина“, рекао је једном овај велики мајстор: „чему се један вијек диви, то други руши, и пре-

вртљива мода често у бездан суповраћа, што су читави нараштаји непропадним сматрали. Но, опет се падам, да ће ме три моје ствари надживјети, на име: 3-ћи акт *Отела*, 2-ги акт *Вилема Тела* и сав *Севиљски Берберин*“.

Срећом нашом, Росинијева је претпоставка, ако не махом, а оно добрим дијелом погријешена; то је најбоље показало вријеме, које је неумрлог мајстора најсјајније у лаж утјерало. И заиста, не само овај *Берберин* — најљепша и најпризнатија Росинијева слава, урнек чиста и неусиљена хуморизма, ремек-дјело нежности, веселости и кокетерије —; не само овај *Берберин* и некоје класичне странице из *Отела*, *Мојсија*, *Селиралиде* и т. д., него и савколик *Вилем Тел* пркоси срећно зубу времена, те се правом сматра као најмагистралнија опера старог италијанског репертоара.

Не, „пролазна вјештина“ није музика у опште, него би се прије таквом назвати могла нека врста музике... скриљене према часовитом укусу свијетине и обзиром на јефтину тамјан партерских критичара; али није и не може да буде „пролазна“ она бесамртна вјештина, која је нацпа израза у *Дон Жуану* и *Фаусту*, у *Ајуди* и *Берберину*. То су величанствене појаве, које носе на себи печат оне идејалне лепоте, којој нема заласка, која је вјечита, као год и истина.

Овако сам у себи умовао, слушајући још једаред у вјечном граду *Севиљског Берберина*, и жалећи што своје уживање не могах да подијелим са својим драгим пријатељима задарским, који се са мном

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

заједно често одушевљаваху за дивнијем умотвором дивног „пезарског славуја“, како га Италијанци називљу. Мало је заиста у свијету тако живих, тако чистих, тако узвишених наслада, као што су насладе, које човјек ужива посматрајући права ремек-дјела. Кажу, да је чувени Винкелман, угледавши први пут белведерског *Аиола*, од радости у плач ударио; ако је то истина, онда треба признати, да никад благородније сузе нијесу људско лице оросиле. Питати се великијем пјесницима, дивити се великијем умјетницима, гледати и слушати њихова ремек-дјела, то је најљепша награда човјековим трудима на земљи, једино задовољство, које се у обману не претвара, и

(Наставиће се).

које дубока трага на људској души оставља.

„A thing of Beauty is a joy for ever!“

Сјутра ћемо да разгледамо Рафајилове *одаје* и Микеланђелову *Сикстинску Купелу*. Да бих овијем великијем мајсторима што спремнији приступио, прочитао сам поподне изнова некоје странице из Тенова италијанског путописа, а сада ћу да се обазрем и на нека поглавља оглашене автобиографије Бенвенута Челинија, чувеног вајара и кујунџије XVI. вијека. Ко је воља да умјетнички правац извјесног доба схвати, он треба да се куд и камо у то доба уживи, треба да загледа у душу публике, којој су умјетници тога доба своја дјела намјењивали.

Марко Цар.

КЊИЖЕВНОСТ.

МАРКО ЦАР.

Марко је Цар рођен 30. августа 1859. у Новоме, малој варошници Боке Которске. Тај лијепи крај наше јужне Далмације, гдје се високо стијење у море зрцали и „валове броји низ пучину“, као што владика-пјесник каже, створен је, речби, за људе, који су по парави већ расположени, да једном разумију љепоту у свим њезинијем појавама. Ту је наш Марко сировео најљепше дане свог дјетињства; тај заборављени кутић земље, окаћен мирисом морске траве и навјек зелене лаворике, пришаптао је маломе Цару прва слова љепоте и урезао му је у срцу оне осјећаје, које човјек не може никад више да избрише. Али је и он морао, као остала дјеца, на школу; те ето нашега Марка, гдје, геометријом и Титом Ливијем под пазухом, шета по улици ближњег Котора, камо га је отац послао. Навршио је тек пети гимназијални разред, кад због непогода обитељских би приморан, да се поврати у Нови. И ето гдје почиње његов књижевни рад. Скупа са Томом Кретовим Поповићем и Симом Матавуљем стао је да учи и да куша своје перо на хартији. За то вријеме прочитао је и проучио, поред наших главних писаца, поглавите француске и талијанске књижевнике, као Димаа, Мисеа, Готића, Леонардија, Ђустина, Манзонија, Де-Амиџиса и т. д. Обожавао је (као и данас) старијег Димаа, а од Талијанаца Леонардија; у Готића дивио се је савршености форме, кој савршености, у коју, као мало који од на-

них писаца, он полаже свој највећи и најмилији труд. Првина му би пријевод Јакшићева „*Равелика*“ за мјстачки лист „Il Movimento“; касније се појави у „Slovinci“ са оном дивном приповијетком „*Печени Голуби*“, прерађеном по старијему Димау. У тој радњи показале су се све особине Маркове, наиме чистоћа и бујност језика, лакоћа стила и неки младевачки живот и жар у говору..... што је имао захвалити читању француских књига. Професор Зоре у Дубровнику охрабрио га је на даљи рад, и тако наш Цар, малом пртљагом, дође у Задар, гдје и данас живи. Ту је преводио неколико одломака из Де-Амиџисових дјела, које је касније у посебној књизи штампано; писао је за „Slovinci“ о Меду Пуцићу, о Ђури Јакшићу; превео је Димаову „*Госпођу са Камелијама*“; нацртао је вјештим пером критичара нову Кардуџијеву школу у Италији (па је и то напоо издао под насловом „*Возе Кардуџи*“). По прилици 1883. год. изађе његова збирка приповијетака: „*Зи кишљиве днени*“, у којој је доказао, да се не смије штедити ни муке ни труда, ал само да је форма лака, свјежа, савршена. У оно доба „Slovinci“ удари путем, којим његови утемељитељи нијесу мислили да ће ударити; чеднији људи избечили очи, нанерили уши: шта се „Slovinci“ догодило? Та Цар пише неке чланке пуне реализма у ријечима, у мислима, у фактима! Настала полемика ужасна (о којој се Марко и данас од миле воље смије). Старији ће Сло-

винчеви сарадници: да умјетност не смије при-
матн што је нечисто, што се потпуно не слаже
са моралом; а он њима: да је све дозвољено, што
је умјетност у своје неокаљано рубље одјенула;
они њему: ти си порнографиста; а он њима на
одговор: а ви нијесте људи..... савршени. Ова-
кова полемика била би Бог зна колико трајала,
да није „Slovinac“ испустио своју, под старе
дане, грешничку душу. Него како ће сад Марко
без „Slovinca“? Хтјело се је њему такав лист
да буде са свим на његову расположењу, како
би доносио своје умјетничке идеале на видјело,
а да не буде уредницима то три у оку. Ови
нови идеали, који су се баш оних задњих го-
дина у Италији дизали на развалинама старих
књижевних предаја, нашли су били справна од-
зива у Царевој души; гласу са оне стране мора
одговарао је он: не смијеш ништа притајити;
ниш, како ти срце зановиједа; ако си прави
умјетник, нико не ће зазирати од твоје голоте.
Марко Цар, да се и даље може борити за ону
велику истину, баци у широки свијет први број
књижевног листа „Vuka“ (цитампана ћирилицом
и латиницом због мјесних неприлика). Одазвао се
мален број људи вољних да га потпомажу; шта
више, из саме Боке би му повраћено околу три-
десет листсака. Лист се је одржао по прилици
шест мјесеца, али како! Од велике оекудице са-
радника морао је Цар да сам саставља скоро
све чланке под разним именима! Имао је и при-
јатеља једнога, који му је помагао, те свје пје-
сме и он под разним именима у листу издавао,
(чиста ковница псевдонима!); али онет највећи
је терет на нашем Марку лежао. Ко се не сјећа
његових чланака: „Порнографија“, „О смокову
лишћу“ и т. д.? Неки млађи писци из Далма-
ције мислили су да „Vuk“ збиља прима и нај-
гадније нечистоће, те су шиљали уреднику
присовијетке и слике из живота да те Бог са-
чува; несретници криво су схваћали Цареве
идеале у умјетности! Кад изузмемо Милићевића,

Поновића и можда још једнога, који су по један
чланчић листу послали, можемо казати, да се је
„Vuk“ баш јуначки борно за опстанак. Паде
лист напокон, а Цар увиди, да је све било уз-
луди да је наша литература прем млада, да иде
за новим правцем, којим су старије сестре уда-
риле.

Даљи Царев рад познат је. Посјетио је
Млетке на издао своје путне биљешке под на-
словом „Венеција“; посјетио је Рим, па ће и ње-
гов „Пут у Рим“ до брза угледати свијета у
посебној књизи. Наш самоук (јер такав је оди-
ста) писао је и на француском језику о „Бал-
канској Царици“ за парижку „Nouvelle Revue“;
на талијанском језику читав низ штудија из наше
књижевности: „Studi slavi di lettera e d'arte“.

Треба дакле да будемо хари Цару, што је
протумачио и туђину ремек-дјела наших бољих
писца, као што је онет и нама Србима нацртао
у „Јавору“ поглавите пиесе талијанске.

Тјескоћа нам не донунта, да оvdје изнесемо
суд о његовим списима, а напосе о њему као
критичару: српски свијет већ добро зна, да Цар
заузима једно од првих мјеста у нашој књи-
жевности. Можемо само рећи, да је он до ноката
еклетичар; његово одушевљење за љепотом нема
граница; право је јужно чедо.

Живи данас у Задру; ожењен је; а кад се
враћа са уреда на Одбору Далматинском, двоје
дјече, мушко и женско, хитају оцу на сусрет.
Кад је оно љеги ведро небо, а сунце се тек по-
маља на врх кршна Велебита, не ишти онда на-
шега Марка на сухом кону Европејском, већ га
ишти на мору: наћи ћеш га са пријатељем у
малом чапцу гдје мирно и устрњиво хвата рибе
на удици: рибање, то је најмилија Царева за-
бава. Добра је срца, искрен је пријатељ, весео
у кругу својих другова, а страствено љуби своју
стару мајку, којој је и „Књиљиве диеви“ посве-
тио. Млад је још, па се можемо надати још ли-
јену низу изврених радова.

Јосип Берса.

КОВЧЕЖИЋ!

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Максим М. Шобајић. Старине у Зети. Написао —
— Београд. Штампарија Св. Николића (горња јов. улица
бр. 53.) 1892. Стр. 120+IV. — Књига ова важна је осо-
бито за географа српског, јер ће му помоћи, да размрси
много замршено питање. Писац је потанко описао остатке
старина (зидине, стара гробља и т. д.), забележио је пре-
дања, која је о појединим местима чуо и труднo се, да
решн нека питања о старој географији. Књига се дели на
осам одељака. У првом одељку говори писац о Куриду,
градници „на десној обали р. Зете, на западној страни се-
ла Орље Луке“. У другом одељку расправља писац о Гра-

дини „на лијевој страни реке Зете“. (Од Градине до Спу-
жа има — вели пиесц — „више од сат хода“). За ову
Градину мисли писац, да је Порфирогенитов Градетај. У
трећем одељку описује Шобајић Спуж: град, варош и под-
грађе. У четвртм говори о Дукљи: о историји Дукље, о
откоњавањима и т. д. У петом о Подгорици: нешто из
историје, опис, предања и т. д. Ту говори још и о по-
рекау Бранка Радичевића и о Вождару Вуковићу. У ше-
стом одељку расправља о Медуну, Фундини и Дољанима.
Седми одељак је важан. Шобајић је наново покренуо пи-
тање: где је било седиште зетској епископији, коју је
основао св. Сава. Он доказује, да св. Сава није основао
епископију за Зету на Превлаци код Котора, него „у Зла-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тици, код данашње Подгорине“. У овом одељку говори писац о жупама у Зети пре Пемање, и то о лушкој, подлушкој, горској и крвдничкој или купиничкој. За прву мисли, да је била „у данашње бјелонавлиће“, за другу „у Ђешкопоље и Ђешанску“. Трећа мисли да је била где је сад племе Загарче („Југозападно племени Вјезонавлића“.) Четврта вели да је била „у племе Пипере, са средњем у Коциље“. — Језик је у овој књизи чист; штампарских погрешака има врло много. За лајке у географији и историји дело је ово сүвише специјално, али је у толико важије за историка и географа. С.

Васа Пелагић. Славенска унија и тројна унија Европе. Написао — —. Београд. Штампарија Мате Јовановића, књ. Михаилова ул. 12. 1892. (На другом насловном листу стоји: 1891.) Цена 1 динар. — Књига ова подељена је на осам одељака. У првом одељку говори П. о користима уније, па вели, да „Европљани треба да уреду три солидарне уније европске: романску, славенску и германо-британску“, те да буде у Европи само три државе. У другом одељку расправља П. специјално о „унији Славена“. У овом одељку писац набраја „величине“ (славне људе), који су „посветили свој труд другим народима“, а који су по крви чисти — „Славени“. По П. су „Славени“ н. пр.: Римски цареви: Трајан, Диоклецијан (П. вели „и други“), даље Копут, Бем, Сеченија, Баторија, Лист, Мукачија, Хуњадија, Ополцер, Виндигрец, Роберт де Сорбона, Лесинг, Опић (Мартин Опић), Лајбниц, Лутер, Чоке, Кант, Бестовен, Гете, Сименс, Шуберт, Ранке, Молтке. За Гундулић вели П. да је „пре триста година био највећи и најреалнији песник у Европи“. У исто време кад и Гундулић живео је у Европи познатан један глумца; и за тога глумца кажу, да је био песник и доказују да је и он био реалиста: звао се — Шекспир! Император Јустинијан био је „Славенин“ и то чет Србин: право му је име: Управа Истоковић! Буди Бог с нама! У опште не знам, за што П. набраја „величине славенске“ и уздиже их тако, кад он сам вели, да је „начело народности украси (ух!) извор безбројних и вечних (зар!) међународних и међусобних (!) свађа, омраза, непријатељства и свакојаких дагуба, штета, напаста, несрећа и непрегледних ситних и крупних погибија!“ У трећем одељку говори П. о узроцима, због којих су „толике славенске земље опустеле и у туђе руке прешле, и зашто су толике умне и телесне величине славенске посветиле свој труд другим народима и веома много дјествовали опором (!) противу својих предака славена“. Да је која славенска држава — доказује П. — озбиљно прегала „да уједини славенске народе и да сабере око себе све славенске генијалне људе“, онда би „Достојевски био далеко (куда?) већи и славнији од Шекспира; ... Доброљубов и Михајловски претекли би Волтера и Канта“. У четвртм одељку износи П. „осебине Славенске“ и „навађа неколико славенских културних дела и великана, што сведочи, шта су и шта могу бити славени“. У петом одељку износи П. свој предлог о „састану и организацији славенске уније“. Најважнији је шести одељак. У њему је изложен „најлакши начин за солидарисање и уједињење свега славенства“. Ту ћете наћи свега и свачега. Немојте куповати ову књигу, али ако гдегод наиђете на њу, прочитајте стр. 75—91. — насмејајте се!

У седмом одељку доказује П., да руски језик треба да буде општи језик за све Словене. У том одељку на крају написао је П. повелику „приметбу“, у којој доказује, да није добра реч Словен, него да треба Славен, јер — вели — Србин каже слава, славити а не слова, словити; каже Славуј, а не Словуј и т. д. И то је њему „доказ јасан као дан!“ У последњем одељку говори писац још једном у кратко о свему оном, о чему је напред расправљао. У „додатку“ говори П. о „народићима“, који су „између Славена колонизирани“. (То су Мађари и Румуни.) Они ће „јачајно драговољно примити језик, којим говори велика унија славенска“, приступити унији и — пославенити се! Блажени ништити духом! — Језик и правопис у овој књизи је да не може гори бити; штампарских погрешака има тма; хартије има само три врсте. И ово дело, као и сва дела Пелагићева, препоручујем свакоме најтоплије, да их — не чита!

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Најмаћи између четрдесеторице француских академичара, *Пјер Лоти* (Pierre Loti) држао је недавно своје приступно предавање у академији париској и то — по адету академије — у славу своје претходнику на академскоме фотељу: Октаву Фељету. У говору своје напao је немилосердно натуралистичку школу и његовог творца, Емила Зола. Зола је одговорио на Лотијеве нападе уметно пред једним новинарем. Изгледа, да се Лоти на брзо покајао, што је напao Зола оним начином и тоном, на је одмах писао Золи писмо једно, у којем изјављује, да се клања пред његовим ћенијем и извиђује због начина и тона, којим је напao Зола, (који одавна погледа — али без успеха — на оних четрдесет фотеља). Зола је одмах одговорио Лотију и завршио писмо своје овим речима: „Ја с најживљом симпатијом гледам на Ваше велике способности, па се радујем, што то могу и јавно изјавити“. — Лоти је био официр француске морине и као такав имао је прилике, да, путујући по свету, види и упозна Исток, ту „најлепшу света страну“. Исток га је тако занео, да од то доба само о њему пише, о њему синва. Његов стаи у Паризу изгледа као какав баснословни храм на Истоку. И најновије му се дело зове: „Fantôme d'Orient“.

— Док се у Паризу у књижевним круговима париским говорило о Золи и Лотију, догле се у Пешти у круговима књижевника и науцењака говорило о Пауеру и „Плагиосипусу“. Напao је на име неки „Plagiosippus“ универзитетскога професора и академичара дра Емериха Пауера, да су његова два дела философска (од којих је једно наградила мађарска академија наука Гороевом наградом) — плагија и да је „учени корифеј“ (као што невини писац брошуре назива Пауера) просто опљачкао Етингена, Мида и др., а нарочито Вунда (Wundt). Пауер је одговорио на овај нападај, али мађарски листови несу задовољни с овом обраном и изјављујући, да се ствар не може још сматрати за вршену, траже, да се састави суд из научњака, па да он реши, да ли је Пауер крив или не.

— Ко што смо с поуздане стране извештени, једна од глумца мађарског народног позоршта у Будим Пешти, по имену Кларифевица, написала је позорштини комад један, (који се јуче представљао у пештанскоме „színház-y“), за који је градиво узела из српског друштва-

нога живота. Комаду је натпис „Szép Darinka.“ У комаду се певају више српских песама на српскоме језику!

— У 14. бр. „Јавора“ овогодишњег штампача је уредник „*Пјесни о краљу Лудовику на Мухачком пољу погибишесу бој бијући с царем турским Сулеманом 1526.*“ из једне врло старе писане српске песмарице“, која је својина прец. г. Мирона, игумана мана. Ковиља“. Уредник не верује „да је ова песма до сада где год штампана“. Вара се г. уредник, та је песма досад штампана не једанпут, него *преко двадесет* пута, јер је то песма из „Разговора угоднога народа словинскога“ Фра Андрије Качића-Миошића. Према том неће бити, да је песмарица „врло стара“, јер је прво издање „Разговора“ изашло око 1750. г. (у Будиму), дакле најдаље после те год. могла је бити писана. У изворнику (пред нама је треће издање, које је изашло још за живота Качићева у Млещима 1759. г.) зове се: *Писма од краља унгарскога Лудовика именован, како погибе на мухачком пољу, бој бијући с царем Сулеманом на 1526.* (sic!) *извагона* (погр. м. извађена) *из Саграда*. Из овога се види, да је писар „песмарице“ и годину верно преписао. Не знамо, како је записана година мухачке битке у другим издањима „Разговора“, али ако је добро (т. ј. 1526), лако може бити, да је писар „песмарице“ написао ову песму бач из овог нашег издања од 1759, те је по том могла бити писана најдаље после те год. Песма није верно преписана, него су гдекоје речи а и читави стихови измењивани; икавски говор је обраћен на екавски. По изменама судећи био је преписивач неки православни калуђер, који је тежио да песму преради за наше крајеве (*самоститан* овде: *самомишљен, бискупи*: *владике* и *епископе, редовник*: *калуђер* али и *онако, архибискупи*: *архиепископ, знадише*: *знађаше, бише*: *бјаше, криж*: *крст, отиђе, иђе*: *иде, тер*: *те*). На неким местима је текет не кварен. (Чуда брајко и покора тешка, Калуђера види витеза! у извор. *Дисциплине и покора тешка, Редовника дела су витешка*; јамачно није знао шта је *дисциплина*), а стр. 217 б после: *Павел бискуп њему говораше* (у извор. Фра Паве! му бискуп говораше) *изостављена* су још четир стиха:

На зло краља тер наговараше:
— Не плани се, свитла круно моја
Добићемо цара Сулемана
Девница је наша од мејдана.

— Адолф Штраусе и никад краја! У претпрошлом смо броју донели, што нас је Иван Иванић молио да саопштим у обрану Адолфа Штрауса према беленици нашој у 12. броју „Стражилова“ а сад нас опет сам Адолф Штраусе, „уздајући се у предузетљивост и кавалерство“ наше моли, да његових „неколико редова уврстимо у свој цењени лист.“ Немамо разлога одбијати Штраусове молбе те га ево пуштамо, нека се сам брани на јав српске публике добије о њему друго мишљење по што је кадра била створити оча наша, по Штраусу „нестварна и необјективна“ критика, ако је то у опште била критика. Штраусе нам, после обилгатних фраза, којима уводи писмо, од речи до речи пише овако: Истина је, да се многа погрешка поткрала у делима, која сам од петнаест до двадесет година амо о балканском полуострву и на њему живећим народима писао, по не сме се при критиковању ових дела из вида узети, међу каквим сам се околностима и приликама налазио при прикупљању дата, која су ми слу-

жила као градиво за моја дела; не сме се заборавити, са каквим сам се тешкоћама борио и непотпуним обавештајима морао служити. Данас би ми наравно много лакше било, боље написати моје дело „Босна и Херцеговина“, јер данас и ја исто тако увиђам погрешке поменутог дела, као и ма ко други. Но дозволите ми да приметим, да моје дело „Босна и Херцеговина“ поред свијетлу погрешака својих још садржава у себи и такве делове, који су истинити, потпуни и добри били у оно доба, кад сам то дело написао, а остаће и на даље тако после десетина година. Тако и, пр. други део моје „Босне и Херцеговине“, који нисам ја, већ Laveley у „Revue des deux mondes“ саопштио и чији је део, који се односи на трговачке и економске одношаје, на језике свију образованих народџ преведен, држим да не спада међу дела ефемерне вредности, као што је 13. број цењеног „Стражилова“ приметио. Благодарим г. Иванићу, што је узео у обрану моје дело „Балканско полуострво“, али морам потпуно за право дати „Стражилову“, што је приметило, да би онај део, који говори о трговачким и економским одношајима, више вредности имао, да га је г. Иванић одмах превео. Но има у том делу много таквих делова, које сам на лицу места на основу рођеног свог искуства написао истинито и верно на држим да и ови делови нису од ефемерне вредности. Што се тиче оне примедбе, у којој се вели, да Срби не би имали разлога љутити се на мене као књижевника да нисам превео и издао збирку бугарских народних песама, моје је ставовиште врло просто и јасно. Или је моје дело добро или није. Ако је добро и ваљано, онда ваља то признати у пркос мом преводу бугарских народних песама; ако пак не вреди, ваљало га је осудити, па ма мој превод никад света не угледао. — Сад ми дозволите да само неколико речи прозорим о мом преводу бугарских народних песама, који сте изволели такођер представити као дело ефемерне вредности. (У том нам је سکундовао Ваш бранилац, госп. Штраусе!) Шта је био смер овој збирци? На првом месту то, да пружим збирку југословенских песама мађарском књижевној свету на углед. У тој цели превео сам 35.000 стихова бугарских народних песама од сваке врете. Међу тим 13. број „Стражилова“ (али ми бисмо рекли, баш Ваш бранилац Иван Иванић) примећује, да је највећи део ових песама управо српски оригинал. Зар није чудновато, да баш моја збирка даје повода цењеном листу „Стражилову“, (а ми бисмо и опет рекли: Вашем браниоцу Ивану Иванићу), да ту примедбу учини, када су на то до сад од шездесетих година амо довољно прилике и повода дали „Бугарски зборници“, из којих сам ја поменуте песме црпао? Та зна се, да су баш Београђани издали највећи део ових песама као бугарске народне песме (види Вержковића), па ипак нису до сада та издања пала под оштри нож критике, као што сам ја усрећен. Али и то се зна, да је врло тешко, тачно и прецизно повући границу између та два суседна братска народа, да је веома тешко, са свим одлучно тврдити: Ово је моје а оно твоје! Само код једног дела поменутих песама могло би поћи за руком етнографима, да после дугог напорног стварног изучавања и испитивања тачно обележе границу, но у погледу целовне је то немогуће. При издавању своје збирке нисам ту сврху имао пред очима. Мило ми је и радујем се, да је једна велика збирка дивних југословенских песама јав-

ности предана. У колико су бугарске, у колико пак српске песме, то нека реше међу собом српски и бугарски научњаци. А сад ми дозволите да вам саопштим и други разлог, што се са ово неколико редака на Вас обраћам. Намеран сам да за коју годину дана напишем веће дело о Србији и Србима на сѐм у ту сврху већ почео прикупљати нужне податке. Можете себи замислити, како ми мора жао бити, како ме управо боли, кад се српска публика у напред напаја антипатијом према мени и мом делу, које ће тек ако Бог да изаћи. А ту антипатију имам само да захвалим таковим личним, субјективним критикама као што су оне, које од неког доба у Вашем цељеном листу изилазе. Нисам Србин а нисам ни Бугарин већ сам у пркос имену свом прави Мађар од главе до пете те ме према томе при издавању поменуте збирке није руководила нити лична симпатија нити пак антипатија, него ме је руководила чиста жеља за истином. — Тако госп. Штраус. Ми га пустисмо да каже, што му је на срцу, но нисмо ради овом приликом да му кажемо, шта бисмо све имали да опазимо на његове теоријације. За сад му само захваљујемо, што није на нас заборавио, него нам послао обе опсежне свеске свога најновијег дела „*Bolgar népköltési gyűjtemény, eddig kiadatlan eredeti bolgar szöveggel.*“ које је издао помоћу бугарске владе и за које му је бугарски предговор написао др. Ив. Д. Шишманов, први одесни начелник бугарског министарства просвете и уједно главни уредник Зборника, што га издаје бугарска влада. И уверавамо га још овом приликом да ћемо са пријатељске стране добити скоро приказ — ми се надамо: стваран и објективан — те његове збирке, у којем ће се гледати ad oculos да демонстрирајуе факт, да Бугари у кола својих политичких рачуна преку четар, кадгод по нешто и тврдоушта хата: књижевност, науку, песничтво и уметност! На како нас Адолф Штраус уверава да не спада „у категорију оних људи, који су преко мере осетљиви, када се критика бави њимим производима и књижевним делима им и када евентуалне погрешке износи,“ то се надамо, да не ће замесити, ако наш пријатељ буде судио по правди и правници, без обзира на то, да ли ће се Адолфу Штраусу прокрчити и угадити пут или се, макар и мало само, притворити врата за његово дело, „које ће тек ако Бог да на јавност изаћи.“

— Приказујући у 13. броју „Стражилова“ књигу под насловом „Дечија анџео хранитељ“ рекосмо, да нам је у очи упало, што писац за дете вели, да је од змијина уједа *цркло*. Услед тога нам професор Миодраговић, писац те књиге, нише и моли нас, да „у прилог познавања језика нашега“ његових „неколико речи“ саопштите у „Стражилову“. С драге се воље одзивамо молби госп. Миодраговића, не пропуштајући у напред изјавити, да нас својим разлозима није умео да разувери о томе, да се *цркли* приде на свету, где Србни збори и твори, не да рећи за невино

дете. Но сво, шта професор Миодраговић наводи, на шт му шође за рѹком, пред читаоцима „Стражилова“ побити Г.—а и докести му, да није имао право, што се чудно. „Ја сам се — вели проф. Миодраговић — одмах сетио; да се поједини изрази у нашега народа неједнако говоре по појединим крајевима и помислио сам: да ја нисам употребио провинцијализам? Одмах узнем Вука, да видим, шта он вели о томе изразу, и ако знам, да је Вук непотпун. У Вука стоји: *црћи, цркнем, ц. рѹ. црцох, црче, цркао цркла* 1. *unkommen, perego (von Thieren)*; 2. *bersten rumpi.* (стр. 816.). Сад, и ако знам, шта значи немачки *unkommen* и *bersten*, ја опет потражих, да се поново уверим, да ли и Немци ове глаголе употребљују не само за животиње и ствари, но и за лица. И у Wenig'a, кога ја имам при руци, стоји (стр. 836.): *Unkommen, unbez. Z. mit sein, fr. auf eine gewaltsame oder elende Art das Leben verlieren, um das Leben kommen; uneig. auch von leblosen Dingen, ungebraucht verderben.* Ово је, држим, довољно доказа (?), да се овај глагол употребљује и за лица. У осталом, и да нема у Вука (ми смо уверени, да нема и опет се морамо чудити г. Миодраговићу, како је могао Вука и цитирати у своју обрѹну, кад га он баш изреком туче), ја бих доказао, да се у нашега народа израз *цркли* говори и за лица као и за животиње, само ако смрт наступи нагло, за неколико часова и у најљућим боловима, као што је било у поменутом примеру, где је мала Спаска за два сахата (г. Миодраговић не допушта него и опет вели) цркла. Наш народ каже: *Црче* као коштац. (Ту г. Миодраговић изреком напомиње да не зна, шта је то коштац.) Лепо *црчи* човек (или жена) па то ти је! И у кетви има: *црчи*, или *цркла* да Бог да! И у оној песми има:

Мито, Митанче,

Црчи ми, лѹкни ми душманче!

У опште је овај израз у Шумадији у овбме смислу, за лица, тако обичан, да се много чешће употребљава него *пресвистити*, који значи, од једа, и *препући* (у песми:

„Надула се Југовића мајка,

Надула се па је и *препукла*,

За својијех девет Југовића

И десетим старим Југ-Богданом),

од жалости. А *црчи* је од болова и од муче“.

— Књижевничко-уметничка заједница у Београду држала је 26. прошлог месеца свој други састанак. Предедавао је Ђорђе Поповић Даничар а тајник заједнице проф. Андра Гавриловић читао је своју студију о словеначким приповеткама а осим тога се још дискутирало о књижевном зближењу јужних Словена, нарочито Срба и Словенаца, и о музици словенској.

— У априлекој свесци мађарскога часописа „*Budapesti szemle*“ изишла је студија проф. дра Оскара Ажбота о бугарском народном песничтву, поводом Штраусове збирке бугарских народних песама у мађарском преводу. А у часопису „*Phil. közlöny*“ изишла је критика на тај превод

САДРЖАЈ: Песничтво: Зима. Песма Лазанскога. Истрѹити листови. Вјерина љубав. — Поука: О лукузуу. У Латинима. — Књижевност: Марко Цар — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 и за по год. 1 ф. 25 и на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожића у Београду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА